

Az AGAPE-folyamat

Gömböcz
Elvira

Hatékony válasz a globalizációra – az Egyházak Világtanácsa tevékenységében

„A világ erőforrásai elegendőek, hogy kielégítsék mindenki szükségleteit,
de arra már nem, hogy kielégítsék mindenki mohóságát.”

Mahatma Gandhi

A jelenlegi gazdasági válságot közgazdászok és elemzők a nagy gazdasági világválság óta a legjelentősebbnek tartják. A mostani azonban – amelynek sokféle vonatkozását a bőrünkön tapasztaljuk – nem pusztán gazdasági vagy pénzügyi tekintetben globális világválság, hanem ugyanakkor a környezet, a politika, a demokrácia válsága is. Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy nem tudunk úgy kilábalni ebből a krízisből, hogy ugyanoda kapaszkodunk vissza, ahol előtte voltunk. Hosszú távú és valódi megoldást egy jelentősebb „váltóállítással” és alternatív utak keresésével lehet csak elérni. Erre az alternatív útkeresésre vállalkozott az Egyházak Világtanácsa az úgynevezett AGAPE (Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth – Alternatív globalizáció a népekért és a földért) folyamatának elindításával. Bár az 1998-as hararei nagygyűlés idején és 2005-ben, az AGAPE-dokumentum elkészítésekor a nemzetközi média még nem a „válság” jelszavától volt hangos, az AGAPE-dokumentum – mondhatjuk, prófétaival jelleget – a gazdasági rendszer jellegéből adódóan egyre mélyülő és egyre nagyobb válságokra figyelmeztetett (gazdasági, ökológiai és politikai szinten egyaránt), valamint az egyházak cselekvési lehetőségeit kezdte el keresni a globális problémák megoldásában.

Az Egyházak Világtanácsa (EVT) 2005 márciusában tette közzé *AGAPE – Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth* (Alternatív globalizáció a népekért és a földért) című dokumentumát, amely immár magyar nyelven is olvasható (GÖMBÖCZ 2008).¹ Ez a komoly és tartalmas anyag egyrészt lezár, másrészt pedig megnyit egy folyamatot. Az 1998-ban Hararében elindított AGAPE-folyamatot a 2006-os Porto Alegre-i nagygyűléssel lezárja, egyúttal pedig az Egyházak Világtanácsa további elkötelezett munkájának nyitányát is jelenti. Az AGAPE ezen újabb szakaszában az EVT a szegénységet, a gazdagságot és a környezeti kérdéseket együttesen, egymással szorosan összefüggő problémák együtteseként közelíti meg. Természetesen korábban sem egymástól elszigetelt kérdésként kezelték ezeket, azonban 2006 óta hangsúlyozottan egyazon probléma különböző megjelenési módjainak tekintik e jelenségeket. Az alábbiakban szeretném megmutatni az AGAPE-dokumentum jelentőségét és röviden összefoglalni főbb mondanivalóját, valamint kitérek az AGAPE-folyamat múltbeli és jelenlegi eredményeire.

¹ Az AGAPE-dokumentum magyar fordítását a Luther Kiadó és a Védegyelet közös kiadásban jelentette meg 2008-ban.

1. ábra

AZ AGAPE-FOLYAMAT

Válaszul arra a kérdésre, hogy
„Hogyan éljük meg hitünket
a globalizáció korában?”
Hararétól Porto Alegreig

Teológiai és spirituális alap

Az *agapé* görög szó, jelentése szeretet, közelebbről az isteni eredetű szeretet. A dokumentum címéből (*Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth*) betűszóként előálló AGAPE pontosan erre utal, magában hordozva mindazokat a teológiai konnotációkat, amelyet az Újszövetségben sok helyen előforduló *agapé* szó tartalmaz.² Az előszó külön hangsúlyozza, hogy a szerzők Isten bőséges kegyelmének és szeretetének kifejezésére választották az *agapé* szót, jelezve ezzel azt a teológiai és spirituális alapot, amelynek szellemében elkészítették az írást. A dokumentumot közgazdászok és teológusok közös munkacsoportja készítette el 2005 márciusában azzal a céllal, hogy a 2006-ban Porto Alegreben megrendezett EVT-nagygyűlés előkészítő dokumentuma legyen.

Az AGAPE-folyamat

AGAPE-folyamatnak nevezik a szerzők azt az időszakot, amely az 1998. évi hararei EVT-nagygyűléstől a 2006-os Porto Alegre-i nagygyűlésig terjed. Ebben az időszakban a különböző helyi egyházi és nemzetközi konferenciák arra a fő kérdésre keresték a választ, hogy az egyházak milyen módon tudnak reagálni azokra a kihívásokra, amelyek a globalizációban gyökereznek: *Hogyan éljük meg hitünket a globalizáció korában?* Az AGAPE-folyamat főbb állomásait az 1. ábra foglalja össze.

Az AGAPE-dokumentum elkészítését az a tapasztalat ösztönözte, hogy az egyenlőtlenség egyre inkább extrém méreteket öltött az 1998. évi hararei nagygyűlés óta. Napjainkban a szegénység és a nyomor elfogadhatatlan méretűvé vált, miközben a gazdagság kevesek kezében hatalmas vagyonként halmozódott fel. Ezért szólította meg dokumentumával az egyházakat az EVT, hogy tegyenek azért, hogy az evangélium igazságosságra való felszólítása *konkrét tettekben* is megnyilvánulhasson. Az előszó világosan megfogalmazza a dokumentum célkitűzését, azt, „hogy ösztönözni kívánja az egyházakat és a szélesebb ökumenikus mozgalmat arra, hogy napjaink globális problémáival *erdemben foglalkozzanak*, és határozottan fellépjenek a világban tűrhetetlen méreteket öltő szegénység ellen”. Több-ször hangsúlyozza a dokumentum azt is, hogy az egyházaknak és gyülekezeteknek az a feladatuk, hogy *változást létrehozó közösségekké* legyenek az emberek és a föld érdekében. Cselekvésre ösztönöz tehát a dokumentum azért, hogy ne csak elhangzott és leírt szavak legyenek az AGAPE-ban foglaltak, hanem a különböző egyházak és gyülekezetek kapcsolódjanak be a munkába. Minden gyülekezet ott, ahol éppen tart: legyen az a felismerés, a tanulás vagy a cselekvés fázisa.

Az AGAPE-dokumentum főbb témái

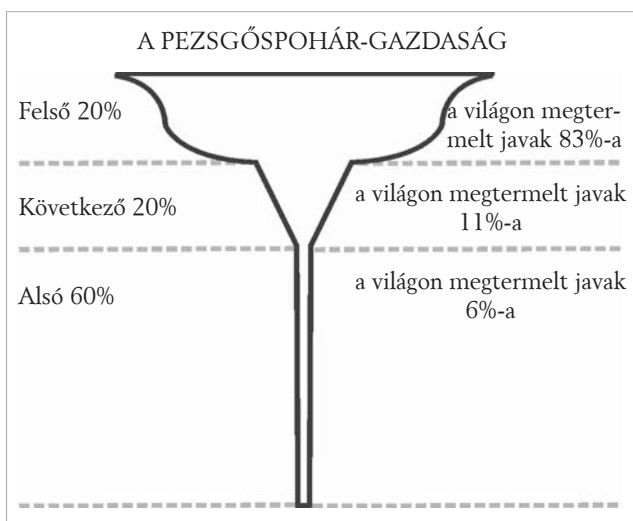
Az AGAPE-dokumentum által hangsúlyozott témákat veszem sorra az alábbiakban. Egyes helyeken a dokumentum megközelítését kiegészítettem frissebb, aktuális vagy a témához kapcsolódó más forrásból származó adatokkal.

² Az Újszövetség egyik legfontosabb kifejezése, amellyel az isteni eredetű szeretetet jelölték az újszövetségi szerzők. Az ógörögben két másik szó is használatos volt: a barátok közötti szeretetre (a lelki eredetű rokonszenvre) a *filia*, a testi, nemi jellegű vonzalomra pedig az *erosz*.

Szegénység és gazdagság

A gazdasági egyenlőtlenség, a szegénység és a gazdagság közötti szakadék felfoghatatlan méreteket ölt napjainkban. Ezt alá lehet támasztani számadatokkal, statisztikákkal (lásd 2. ábra), de egyszerű és közvetlen módon saját tapasztalatainkkal is, bármely országában élünk a világnak. Az uralkodó neoliberális elképzelés szerint a makroszintű gazdasági növekedés csökkenteni fogja a szegénységet. Azonban temérdek bizonyíték mutatja, hogy ez nem történik meg automatikusan. A tapasztalatok szerint a megélhetési gondokkal küszködő szegények, akiknek a leginkább szükségük volna jövedelmük növekedésére, nem tudják a biztonságos megélhetés szintjét elérni (nem tudnak növekedni), ugyanakkor a leggazdagabb felső réteg „növekedése”, gazdagodása szembeötlő. Megjegyzem, hogy a 2008 ősze óta elhatalmasodó gazdasági válság az ENSZ adatai szerint tovább rontotta az egyébként is súlyos helyzetet. Az ENSZ adatai szerint a föld népességének egyhatoda éhezik, legtöbbször Dél-Kelet-Ázsiában, de a fejlett országokban is nagyjából tizenötmillióan nem jutnak elegendő élelmiszerhez.³ Továbbá azt is fontos szem előtt tartanunk, hogy az elegendő mennyiségű és megfelelő minőségű élelmiszerhez való hozzájutás csupán egyik szükséges, azonban semmiképpen nem elégséges feltétele az emberhez méltó életnek. Az AGAPE-dokumentum határozottan kimondja, hogy a gazdasági növekedés nem tudja megszüntetni a szegénységet, bármennyire szilárdan állították is ezt a neoliberális közgazdászok. A szegénység valódi gyökere az igazságosság hiánya (vö. MSHANA 2007, 7. o.).

2. ábra

A versenyképesség mindenekfelett hangoztatott jelszavát az uralkodó neoliberális elképzelés szerint a főbb gazdasági mutatók (legfőképpen a GDP) növekedésével igyekeznek megvalósítani. Azonban ha megpróbálunk felülemelkedni a versenyképesség (kiszállatok, multinacionális cégek, országok stb. versenyképessége) egyoldalú szemléletén, felvetődik a kérdés, hogy lehetséges-e állandó fogyasztásnövekedésre nem ösztönző gazdaságot kialakítani? Lehetséges-e a környezeti szempontokat előtérbe helyezni? Sokan ezeket a kérdéseket idealisztikusnak vagy amolyan „zöld divatnak” tartják, és felháborodnak, mondván, hogy amíg nyomor és éhezés van a világon (és az országban), addig erre gondolni sem szabad. Először az éhezést kell megszüntetni. Ezzel szemben a tény az, hogy van elég élelem és más alapvető emberi szükségletet kielégítő anyagi termék a világon. Másrészt az átfogó adatokból látható, hogy jelenleg éppen nem a nyomor és a szegénység felszámolása, hanem az élmezőny gazdagodása folyik. Baj van tehát az elosztási mechanizmusokkal, és a problémát az aktuális válság tovább fokozza. A jelen gyakorlat

folytatásával a feszültségek csak fokozódnak, és társadalmi konfliktusokhoz, terrorizmushoz, háborúkhöz vezethetnek (vö. VIDA 2007).

Hasonló megállapításokat tett 2002 őszi ENSZ *Fenntartható fejlődés* címmel megrendezett világkonferenciája. A konferencián jóváhagyott politikai nyilatkozat – szokatlan módon – jól ismert újszövetségi fordulatot tartalmaz az Első korinthusi levélből.

3 A Föld lakosságának egyhatoda éhezik. *Hírszerző*. http://www.hirszerzo.hu/cikk.a_fold_lakossaganak_egyhatoda_chezik.112783.html. 2009. június.19.

„A gazdagok és szegények, fejlettek és fejlődő országok közt egyre mélyülő szakadék húzódik, s ez súlyos veszély a világ jóléte, biztonsága és stabilitása számára. Környezetünk világszerte szenved. A sokszínű élővilág pusztul, a halak elfognak a vizekből, egyre több termékeny táj válik sivataggá, az éghajlatváltozás káros hatásai immár tagadhatatlanok, egyre gyakoribbak és súlyosabbak a természeti csapások, a levegő és a vizek szennyezése milliókat foszt meg az emberhez méltó élet feltételeitől.

A globalizáció tovább súlyosbítja ezeket a nehézségeket, a fejlődő országokra különleges nehézségeket hárítva. Az a veszély fenyeget, hogy ezek az egyenlőtlenségek állandósulnak. Ha nem cselekszünk, nem hozunk gyökeres, kedvező fordulatot a világ szegényeinek életébe, akkor el fog veszni a demokráciákba vetett bizalmuk, hiszen képviselők nem értek többet, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom.”⁴ Úgy gondolom, hogy az ENSZ 2002-ben tett megállapításai nemhogy nem veszítettek aktualitásukból, hanem még fokozottabban érvényesek ma, 2009-ben.

A szegénységet és a gazdagságot az AGAPE-dokumentum végig úgy szemléli, mint ami ugyanannak az éremnek a két oldala. Ez azt jelenti, hogy a vagyonfelhalmozás és a profitmaximalizálás csak úgy jöhet létre, hogy a tőkével és hatalommal bírók embereket, népeket, országokat, a természetet kizsákmányolják és kihasználják. Az anyagi jólét növelése egy telített világban csak mások kárára jöhet létre. Reményre ad okot, hogy nem csupán egyházi körökben, teológusok vagy gazdaságetikusok körében jelenik meg az efféle vélekedés, hanem civilek és politikusok körében is. Két évvel ezelőtt *Horst Köhler* német államfő nyilatkozott élesen a témában. Köhler azt javasolta, hogy maximálják a menedzserfizetéseket Németországban, mivel a hatalmas egyenlőtlenségek veszélyeztetik a társadalmi békét. Véleménye szerint tarthatatlan, hogy menedzserek milliókat tesznek zsebre fizetésként, majd távozásukkor – akár jól, akár rosszul végezték munkájukat – további tíz vagy százmilliókat visznek magukkal, ugyanakkor ezek válnak munkanélkülivé és családok mehetnek tönkre rosszul végzett menedzsmentmunkájuk következtében.⁵

Az élet szolgálatában álló gazdaság

Szinte az egész dokumentum összefoglalható ebben az ikonszerű kifejezésben: *az életet szolgáló gazdaság* (economy of life). Az elnevezés arra utal, hogy a gazdaság akkor működik jól, ha az élet és az ember méltóságának szolgálatában áll, nem pedig pusztán a verseny és a profit maximalizálásnak egyedüli célja vezérli. Az életet szolgáló gazdaság igazságos, fenntartható, szereteten, méltóságon és a szegények elsőbbségén alapszik. A szerzők bemutatják a *neoliberális gazdasági rendszer* elméleti feltevéseit és gyakorlati működését, szembeállítva azt *az életet szolgáló gazdasággal*. Sorra veszik a kétféle gondolkodásmód különbségét, és megfogalmazzák a neoliberális nézetek globális szinten működő hatását: „A világ szinte minden országát a pénzközpontúság és a pénzügyi elvek – különösen a tőkefelhalmozást megcélzó gazdasági növekedés – irányítják. A pénzpiacok és a transznacionális vállalatok a rövidtávú jövedelmezőség érdekében szisztematikusan kifosztják a Földet. Félrevezető az a meggyőződés, hogy a vállalat- és piacialapú gazdasági növekedés fenntartható fejlődést eredményez. A valóság újra és újra ellene szól e naiv meggyőződésnek.

A hitelképesség és a versenyképesség fenntartására irányuló nyomás meghiúsítja a kormányok arra való törekvését, hogy erős nemzeti szociálpolitikát alakítsanak ki. A szociális háló meggyengülése, az egészségügy és az oktatás területéről történő forráskivonások és az ökológiai rendszerek védelmének hiánya mind azt mutatják, hogy a nemzeti kormányok elvesztették az irányítást saját pénzügyi forrásaik, költségvetésük és politikai célkitűzéseik felett. [...] Lényegét tekintve a neoliberalizmus a kormányokat erőtlenné teszi, így azok egyre kevésbé tudják a közjavakat és

4 World Summit on Sustainable Development Johannesburg, South Africa, 26 August – 4 September 2002. In: *United Nations – Johannesburg Summit 2002*. <http://www.un.org/jsummit/html/documents/documents.html>. Ford. Zlinszky János.

5 Zentai Péter berlini tudósító híradása. 180 perc című műsor, *MRI*, 2007. december 4.

közszolgáltatásokat biztosítani. [...] Következésképpen a neoliberalizmus az állam jóléti szerepét megszünteti.” (GÖMBÖ CZ 2008, 32–33. o.) Hangsúlyozzák a szerzők azt is, hogy a gazdaság nem cél, bármennyire is ezt sugallja jónéhány gazdasági intézkedés, hanem eszköz, amely akkor működik jól, ha az élet és az ember méltóságának szolgálatában áll. A neoliberális szemlélet kritikáját a dokumentum minden esetben az életet szolgáló gazdaság pozitív víziójával ellenpontozza.

Igazságos kereskedelem

A kereskedelem témájában az AGAPE Ámós prófétát idézi, amikor elítéli a csaló kereskedőket, akik kisebb vékával, nagyobb súlyokkal és hamis mérleggel csálnak, a szegényeken és nincsteleneken meggazdagszanak, a hulladék gabonát eladják (Ám 8,5–6). Ámós ítélete és intése a csaló kereskedők felett ma is aktuális. Tisztességes kereskedelmet kell felépíteni, amely a javaknak és szolgáltatásoknak erkölcsileg vállalható, fenntartható és igazságos termelését, cseréjét és fogyasztását szolgálja. A szerzők bírálják a Kereskedelmi Világszervezet működési gyakorlatát, és konkrét példákat mutatnak be az igazságtalan kereskedelmi szabályozások sikeres megváltoztatására. Az egyik ilyen példa a Via Campesina, amely először helyi problémák nyomán parasztmozgalomként indult, majd nemzetközi hálózattá növekedett.

A kereskedelem jelenleg a tőketulajdonosok érdekei szerint szabályozott és velejéig igazságtalan – állapítja meg a dokumentum. A szabad kereskedelem csupán a nagyoknak és erőseknek jelent valóban szabad kereskedelmet. Egy igazságos kereskedelem alapmotívuma az igazságos elosztás, sőt a megosztás, a részvétel, a kölcsönösség és az értékszemlélet. „A kereskedelmet úgy kell kialakítani, hogy az a javaknak és szolgáltatásoknak az erkölcsileg vállalható, fenntartható és igazságos termelését, cseréjét és fogyasztását szolgálja, hogy ezáltal az egész emberiség és a Föld szükségletei is kielégíthetők legyenek.” (GÖMBÖ CZ 2008, 51. o.) Ehhez a jelenlegi, korlátozás nélküli piac szerkezetének és alapvető értékrendjének, valamint az emberek gondolkodásmódjának kell megváltoznia. Ez utóbbi tekintetében az egyházaknak, a gyülekezeteknek fontos küldetésük van. Gondolhatunk ezzel kapcsolatban például Pál apostol levelére (Róm 12,2).

Igazságos pénzügyek

A pénzügyekről szóló fejezet élesen kritizálja a nemzetközi pénzügyintézetek működését és sürgeti a nemzetközi pénzügyi rendszer átalakítását. Erre nézve konkrét szempontokat fogalmaz meg. Meghatározza azokat az irányelveket is, amelyek az etikus befektetések szempontjából fontosak. Továbbá itt is olvashatunk konkrét példákat (Zambia, Argentína, Malajzia) arra nézve, hogy milyen sikeres pénzügyi stratégiákat valósítottak meg azok az országok, amelyeknek volt bátorságuk nem követni a Világbank és a Valutaalap tanácsait.

Alapelveknek tekinti a dokumentum azt, hogy minden nemzetközi (és nemzeti) pénzügyi rendszert úgy kell megalkotni, hogy az maximálisan elősegítse az igazságosság, a szegénység megszüntetése és a fenntartható környezet felé való elmozdulás követelményeit. E célok elérése többféle módon lehetséges. Azonban feltétlenül szükség van alternatív, a szó valódi értelmében demokratikus pénzügyi rendszerekről szóló vitákra. Helyi szinten alternatív finanszírozási megoldásokat lehet találni például hiteleket nyújtó és megtakarításokat kezelő szövetkezetek, kisközösségi fizetőeszközök (helyi pénz) vagy mikrohitelrendszerek létrehozásával.

Nemzeti szinten a kormányoknak vissza kell szerezniük az uralmat a költségvetési, pénzügyi és adópolitikájuk felett, azért, hogy meggátolják a növekvő spekulációt, és megállítsák a tőkeáramlást az offshore adóparadicsomokba. A dokumentum megfogalmazza továbbá azt a követelményt, hogy „a nemzeti kormányoknak fel kell hagyni azzal a neoliberális szemlélettel, amely a gazdagok és a multinacionális vállalatok számára csökkentett adókat ír elő.

Az adócsökkentés célja, hogy ideális környezetet biztosítson a befektetések és a szabad kereskedelem számára, ez pedig korlátozza az ország állami bevételeinek összegét a társadalmi fejlődés megvalósítására. Továbbá az a gazdasági környezet nevezhető tisztességesnek, amely nem a tőkeerős óriásokot és a multinacionális vállalatokat támogatja, amelyek e támogatások nélkül is boldogulnának – némileg alacsonyabb profittal –, hanem amely a kis és közepes nemzeti vállalkozásokat részesíti előnyben. Vagy legalábbis nem hozza őket versenyhátrányba az óriáscégeknek adott kedvezményekkel. Egy tisztességes és igazságos adórendszerbe beletartoznak az ökológiai igazságosságot és a vagyoni különbségek csökkentését előmozdító adók,⁶ mint például a szén-dioxid-kibocsátás adója.” (GÖMBÖCZ 2008, 80. o.) Az ökológiai szemlélet és az ökológiai igazságosság képviselője a teljes dokumentumot áthatja. Felhívják a figyelmet arra is, hogy a gazdaság és a környezet – ökonómia és ökológia – egymástól elválaszthatatlan. Akkor gazdálkodunk felelősen, ha a jövő nemzedékek számára is élhető világot és egészséges természeti környezetet hagyunk hátra. Felelőtlen és igazságtalan ugyanis az a jelenleg folyó gazdálkodás, amely saját jólétét és kényelmét többek között azzal próbálja növelni, hogy a jövő generációk életlehetőségeit szűkíti be a természeti környezet kizsákmányolásával.

Cselekvési irányok, példák

Konkrét *cselekvési irányokat* fogalmaz meg a dokumentum általánosan is és működő példák bemutatásával is, mint amilyen többek között a bolíviai Cochabamba sikeres küzdelme a vízhálózat megtörtént privatizációjának visszafordítására és a vízdíjak normalizálására. A cselekvést azért tartják különösen fontosnak, hogy ne csupán nyilatkozatok, dokumentumok és elvi állásfoglalások szintjén szülessenek eredmények, hanem a valóságban is. „Az a küldetésünk, hogy *megváltoztassuk az életet magunk körül, és megoldást találjunk az emberek szükségleteire*, különösen is a szenvedők, az elnyomottak és a kirekesztettek esetében. *Amikor ezt tesszük, Krisztust hirdetjük.*” Az egyháznak fontos feladata van, amikor az igazságtalan struktúrák helyett a Biblia jövőképét hirdeti: „Az egyház arra hivatott, hogy ne idomuljon hozzá az igazságtalanság struktúráihoz, hanem hogy az új teremtés hírnöke legyen. A Biblia jövőképe a világba kiáltja az isteni újjáteremtés meghirdetését, és ez pedig bizonyosan azt jelenti, hogy itt és most az egyháznak az alternatívák közösségének kell lennie: alternatív víziók, alternatív helyek, alternatív spiritualitás és alternatív gazdasági elképzelések és gyakorlatok közösségének.”

Az AGAPE felhívja a tagegyházakat arra, hogy fontolják meg a dokumentum tartalmát, és mérleget tegyék, hogy *mit valósíthatnak meg saját környezetükben*. A lehetőségek sokfélék, álljon itt néhány példa azok közül, amelyek a javaslatok között szerepelnek.

Az egyházak

- lépjenek szövetségre olyan társadalmi mozgalmakkal, amelyek tisztességes munkáért és igazságos bérekért, az emberek megélhetéséért küzdenek;
- támogassák az elérhető oktatást;
- vezessék be a méltányos kereskedelemről származó termékek használatát;
- olyan bankokat részesítsenek előnyben, amelyek nem nyújtanak segítséget a vagyonosoknak az adóelkerüléshez;
- erősítsék meg elkötelezettségüket az adósságelőtlérlésért, valamint a globális pénzügyi piacok újraszabályozásáért;
- szólítsák fel a nemzeti kormányokat a multinacionális cégek működésének szabályozására, adó és egyéb kedvezményeik eltörlésére, hiszen amíg ez nem történik meg, addig a nemzeti kis- és középvállalkozások versenyhátrányt szenvednek;

⁶ Például az élömunka túladóztatásának elkerülésével és a vagyon megadóztatásának megfelelően kidolgozott rendszerével.

- támogassák azokat a mozgalmakat, amelyek megpróbálják megóvni a privatizálástól az alapvető közjavakat, mint amilyen például a víz;
- ellenezzék a genetikailag módosított élelmiszerek előállítását;
- támogassák az ökológiai gazdálkodást az agrobiznisszel szemben.

Mérföldkövek

Az utolsó fejezet az AGAPE-folyamat mérföldköveinek tekinthető konferenciákat, gyűléseket, konzultációkat tekinti át vázlatosan az elért eredményekkel együtt (lásd 1. ábra). Ezek közül most csupán egyet szeretnék kiemelni, a 2001-ben megtartott budapesti konferenciát. Itt fogalmazták meg többek között azt a kulcsfontosságú, provokatív kérdést, hogy „vajon lesz-e bátorságuk az egyházaknak hitük alapján szembeszállni a profitorientált életmód »értékeivel«, vagy visszavonulnak a »magánszférába«? Ez a kérdés az, amelyre egyházainknak választ kell adniuk, vagy pedig elvesztik a lelküket” (GÖMBÖCZ 2008, 111. o.) – hangsúlyozták 2001-ben a budapesti konferencia résztvevői. Nem közömbös tehát, hogy az egyházak hogyan viszonyulnak a „szabad” verseny, a szolidaritás hiánya, a súlyosan aránytalan elosztás, a szegénység-gazdagság, a túltermelés-túlfogyasztás kérdéseire.

Nancy Cardoso brazil lelkész a Porto Alegre-i nagygyűlésen hozzászólásában elmondta, hogy véleménye szerint az egyház ma messzemenően nem tölti be prófétai hivatását. Belesimult ugyanis a szabadpiaci rendszerbe egy önálló alrendszerként, amelynek szerepe arra korlátozódik, hogy vallásos javakat és szolgáltatásokat kínál erősen fundamentalista módon.

Az AGAPE-folyamat jelenlegi eredményei

Nemzetközi szinten az Egyházak Világtanácsa tovább viszi az AGAPE-folyamatot, amely a hararei nagygyűléssel indult, és az egyik legjelentősebb állomása volt 2006-ban Porto Alegre. A 2007-től 2011-ig terjedő időszakra hirdették meg a *Szegénység, gazdagság, ökológia és ezek kapcsolódási pontjai: a gazdasági globalizáció hatása (Poverty, Wealth and Ecology and Their Links: the Impact of Economic Globalization)* című programot. Ennek keretében 2007-től kezdődően minden évben egy adott kontinensre, az adott kontinens országainak legégetőbb problémáira fókuszálnak, és megoldási lehetőségeket keresnek a helyben szerveződő konferenciák az alábbiak szerint:

2007 – Afrika (Dar es Salaam, Tanzánia)

2008 – Dél-Amerika és a karibi térség (Guatemala)

2009 – Ázsia

2010 – Európa

2011 – Észak-Amerika

2012 – Világtalálkozó a 2007–2011 közötti konferenciák, eredmények kiértékelésére és a további cselekvési terv kialakítására.

Az alábbiakban az eddig megrendezett találkozók eredményeit foglalom össze röviden.⁷

Afrika (2007)

A tanzániai Dar es Salaamban 2007 novemberében rendeztek találkozót afrikai országokból érkező fiatalok, aktivisták, teológusok és egyházi vezetők részvételével. Ahogy a tervezett kontinens méretű találkozók mindegyike, ez az afrikai találkozó is azt a célt szolgálta, *hogy az AGAPE-folyamatot továbbvigye a helyi cselekvési lehetőségek irányába*. A tanzániai találkozó egyik legfontosabb célkitűzése ennek értelmében az volt, hogy az AGAPE-folyamat részeként ökumenikus stratégiákat és cselekvési terveket dolgozzanak ki az afrikai kontinensen jelen lévő, egymásba szövődő problémák kezelésére: *szegénység, túláradó gazdagság és környezeti pusztítás*. A záródokumentum döntő felismerésnek nevezi, hogy e három tényező szorosan összefügg egymással.

Megállapítják, hogy az ötszáz éven át tartó kolonizáció és rabszolga-kereskedelem következtében a kontinentet kizsákmányolták, az északi országok ennek következtében lettek gazdag országok. Ma a nemzetközi pénzüzetek és a multinacionális vállalatok az afrikai elittel együttműködve a kizsákmányolást más eszközökkel folytatják. A neoliberális gazdasági modell és a profitmaximálási célok az élet minden területét veszélyeztetik. Ezért az afrikai országok emlékeztetik az északi országokat a kizsákmányolásra, és elutasítják a neoliberális gazdasági elveket és gyakorlatot. Követelik az afrikai közösségek függetlenségét a döntéshozásban, valamint figyelmeztetnek arra, hogy északnak mennyire nagy tartozása van dél irányába gazdasági, társadalmi és természetvédelmi téren. A konferencia résztvevői kidolgozták e téma teológiai alapját, valamint megfogalmazták azokat a lehetőségeket, amelyek a remény magvai.

A cselekvés szintjén elkötelezték magukat arra, hogy

- életigenlő teológiát folytatnak, vagyis az élet küzdelmeit és a teológiát nem választják szét egymástól;
- erősítik az egyházak és a társadalmi mozgalmak kapcsolatát a szegénység megszüntetésére, a környezet védelmére és a neoliberális gazdasági globalizáció alternatíváinak kidolgozására;
- elősegítik a nemek közötti igazságosságot;
- bűnbánatra hívják az északi egyházakat az afrikai holokauszt felett, amely tízmillió afrikait pusztított el;
- az északi egyházakat pénzügyi forrásaik és befektetéseik felülbírálatára szólítják fel, hogy vizsgálják meg, milyen kihatással vannak ezek a szegénységre, és etikailag vállalhatóak-e.

Dél-Amerika és a karibi térség (2008)

A dél-amerikai találkozót Guatemalában tartották 2008. október 6–10. között. A konferencia három fő témakört tárgyalt: a globális helyzetet; a lehetséges alternatívákat és vállalásokat; valamint az egyházaknak szóló javaslatokat.

A globális helyzet elemzése kapcsán kitértek a klímaválság, az élelmiszer válság, a pénzügyi válság, a vagyoni koncentráció és nem utolsósorban a latin-amerikai és karibi térség helyzetének elemzésére. Napjainkban már egyértelműen bizonyítható, hogy a klímaválságot az ember okozza, legfőképpen pedig az északi országok felelősek az üvegházhatásért. A környezeti adósság az ökoszisztémák rombolásának következménye, amelyet az északi országok felelőtlen fogyasztása idézett elő. Napjainkban sosem látott aszályok és áradások teszik sok helyen elérhetetlenné az ivóvízhez való hozzáférést.

Az élelmiszerválság tekintetében a fő probléma az, hogy az élelmiszeripar monopolisztikus koncentrációkat hozott létre. További nehézséget jelent, hogy az üzemanyag-kutatások a dél-amerikai országokban megnehezítik a lakosság gabonához, szójához és kukoricához való hozzáférést. A pénzügyi válság fő oka a kapitalizmus felhalmo-

⁷ Bővebb információ a találkozókkal kapcsolatban az Egyházak Világtanácsa honlapján található: www.oikomene.org.

zásra épülő természete. A pénzügyi tőke dominanciája soha nem látott méreteket ölt napjainkban, és együtt jár a spekulációval, valamint a periféria országainak eladósodásával. Latin-Amerika és a karibi térség köztudomásúan a legnagyobb társadalmi különbségeket hordozza. A tények azt mutatják, hogy ezek az egyenlőtlenések még inkább elmélyültek az utóbbi évtizedekben. Dél-Amerika tapasztalata az, hogy a jelenleg megvalósuló gazdasági modell szegénységet és szenvedést termel.

A jelen helyzet részletes elemzése után a résztvevők megállapították, hogy egy olyan új világot szeretnének megvalósítani, amely (1) tisztelettel van a Föld iránt, és azt nem csupán kizsákmányolható és kizsákmányolandó erőforráshalmaznak tekinti; (2) a nemek közötti igazságosságot és a nem hierarchikus döntéshozási modellt helyezi előtérbe; (3) a fiatalok energiájára, lelkesedésére és kreativitására épül.

A remény jelei és a dél-amerikai kontinensen az utóbbi években már érzékelhetők – állapították meg a konferencia résztvevői. A neoliberalizmus fokozatosan visszatorzulóban van: egyre erősödnek a kontinensen a parasztmozgalmak, nők, öslakosok és más elnyomott csoportok mozgalmi, amelyek a társadalmi, gazdasági és ökológiai igazságosságért küzdenek, és saját kormányaikat teszik felelőssé az igazságtalanságokért. Másik ok a reményre az, hogy néhány dél-amerikai országban demokratikus kormányok alakultak: Bolívia, Ecuador, Venezuela, Paraguay. Növekszik továbbá a szolidaritás a kontinens országai között is.

A konferencia az alternatívák és vállalatok megfogalmazását hosszú listában fogalmazta meg, külön csoportosítva azokat a vállalatokat, amelyek mindenkire vonatkoznak, és külön csoportokba szedve azokat, amelyeket a nők, az öslakosok és a fiatalok a maguk számára fogalmaztak meg célként.

Az EVT tagegyházainak számára a latin-amerikai találkozó öt javaslatot tett. Az egyik fő feladat a résztvevők véleménye szerint az, hogy *fel kell tárniuk az egyházaknak a neoliberális gazdasági modell jellemzőit* és a társadalmakra kártékony voltát. Amíg az emberek nem látják világosan ennek a jelenleg érvényes gazdasági modellnek az embertelen és kizsákmányoló jellegét, addig nem lesz eszközük arra, hogy megpróbálják megváltoztatni azt. Számunkra, európaiak számára jó példaként említhető a németországi egyházi napok (Kirchentag) rendezvénye, ahol az utóbbi két alkalommal (2007-ben Kölnben és 2009-ben Brémában) a globalizáció és a neoliberális modell témaköre központi jelentőséget kapott.

A guatemalai konferencia az egyházak további fontos feladataként jelöli meg – többek között – azt, hogy *emeljék fel prófétai hangjukat*, leplezzék le az igazságtalanságot, és hirdessék az evangéliumot.

Az AGAPE Magyarországon

A vitaanyagnak és a Porto Alegre-i nagygyűlés háttéranyagának szánt AGAPE-dokumentumot elkészülte óta (2005) használják az EVT tagegyházaiban, különböző nemzeti nyelvekre lefordítják, megvitatják és továbbgondolják. Ahogy korábban említettem, tavaly december óta a dokumentum *magyar nyelven is elérhető*, a Luther Kiadó és a Védegylet kiadásában kísérő tanulmányokkal együtt jelent meg.

A könyv végén szereplő tanulmányok közül szeretném kiemelni *Szabó Lajos* gyakorlati teológiai professzor írását, amely elsősorban az AGAPE-dokumentum magyarországi használati lehetőségeiről szól. A fő kihívás az, hogy hogyan éljük meg hitünket a globalizáció korában. Hogyan válik az elmondott üzenet konkrét tettek és cselekvéssé? „Ennek a folyamatnak új, elkötelezett hordozója lehet az egyes gyülekezet, a helyi közösség. Ha kilép saját érdekeinek szűk köréből, és bátran körülnéz a környezetében azzal a szándékkal, hogy megtalálja, mit is tehet egészen konkrétan, Isten munkatársaként a gyülekezeten kívüli világért, a teremtettség egészségének megőrzésé-

ért. Így nem csupán felhívja magára a figyelmet, hanem szerves részévé válik környezetének. Ehhez azonban nagy szükség van elkötelezett és bátor egyháztagokra, akik a kortárs helyzetéből meg tudják szólítani, és mozgósítani is tudják társaikat. Valóságos közös vándorlásra van szükség ma. Együtt körülnézni, együtt átgondolni a legkisebb helyi gyülekezeti csoportban is azt, hogy merre mehetünk, mit tehetünk annak érdekében, hogy kisebb legyen a rombolás és kevesebb a pusztítás. Reményünk, hogy itt-ott talán fel is sóhajthat a teremtett világ körülöttünk és mellettünk.” (GÖMBÖCZ 2008, 183. o.)

Korszerű etikai alapállást ad az AGAPE-dokumentum a természethez, gazdasághoz és a közösség megélésének gyakorlásához. Továbbá bátorságot és életkedvet adhat alternatív lépések megtételéhez. Ráébreszti az olvasót arra a felismerésre is, hogy a környezettudatos életvezetés egybeesik a kereszteni küldetés lényegével.

Szeretnénk, ha elindulna a tanulási folyamat és a párbeszéd a magyarországi egyházak, gyülekezetek, közösségek körében, amely a mindannyiunkat érintő és égető gazdasági és környezeti kérdéseket hitünk alapjait érintő kérdéseknek tekinti. Az AGAPE-dokumentum anyaga és a fejezetek végén található kérdések kiváló alapot adnak a továbbgondolásra, arra, hogy ezt a tanulási folyamatot ösztönözzék, valamint arra, hogy segítsenek a helyi cselekvési lehetőségeket megtalálni. Ökumenikus együttműködésre ad lehetőséget, hogy 2008 decemberében jelent meg a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia részletesen kidolgozott körlevele a teremtett világ védelméről. A körlevél tartalma és mondanivalója sok tekintetben rokon az AGAPE tartalmával. A katolikus gyülekezetek előadásokat, megbeszéléseket, gyülekezeti napokat szerveznek a körlevéllel kapcsolatban. Fontosnak tartom, hogy az AGAPE-dokumentumot is megvitassuk és továbbgondoljuk, cselekvési lehetőségeinket pedig megkeressük a magyarországi történelmi egyházakban. Olyan anyagról van szó, amelyet alapos körülményekkel, átgondoltan állítottak össze, és alkalmas arra, hogy a benne összefoglalt globális problémákból kiindulva a helyi szintű megoldások és lehetőségek megkeresésére ösztönözzön.

Hivatkozott művek

GÖMBÖCZ Elvira (szerk.) 2008. *Alternatív globalizáció a népekért és a földért – AGAPE. Az egyházak Világtanácsának dokumentuma és kísérő tanulmányok.* Luther Kiadó – Védegylet, Budapest.

VIDA Gábor 2007. Fenntarthatóság és a tudósok felelőssége. *Magyar Tudomány*, 12. 1600–1606. o.

MSHANA, Rogate 2007. Understanding the Links Between Wealth and Poverty. *Lutheran World Information*, 8. 7. o.

Gömböcz Elvira 1996-ban a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem gazdálkodási karán végzett. Később teológiát tanult, először a Lutheran School of Theology at Chicago teológiai egyetemen, majd az Evangélikus Hittudományi Egyetemen szerzett teológus diplomát. Kezdetben középiskolában tanított, jelenleg az Evangélikus Hittudományi Egyetem tanársegédje és doktorjelöltje. Az Egyházak Világtanácsának a globalizáció témakörében kiadott több jelentős dokumentumát fordította magyarra.

